

Vooruitboeren

Het zou maar zo eens kunnen dat de betovergrootvader van mijn vader, Joannes de Vries, van alle voorouders de grootste stap heeft genomen op de weg naar een beter leven. Op 4 april 1833 stapte hij binnen in de Proefkolonie van Johannes van den Bosch in Frederiksoord. Samen met zijn derde vrouw Elizabeth en zijn drie jongste kinderen ging hij de beproeving in de armenkolonie aan.

Joannes werd geboren op 2 maart 1778 in Amsterdam. Het leven zag er voor de kleine Joannes vermoedelijk weinig veelbelovend uit. De gloriejaren van de koloniale handel waren voorbij, de woonomstandigheden in Amsterdam waren erbarmelijk en epidemieën van scheurbuik, pokken, tyfus en tuberculose teisterden de overvolle stad. Joannes kreeg werk als schoenmakersknecht en later als schoenmaker. Hij trouwde met Neeltje en ze woonden vermoedelijk in een kleine woning aan de Anjeliërsgracht. Ze kregen vier kinderen. Het leven moet zwaar geweest zijn voor het jonge gezin. Er was veel armoede in de stad en bedelaars domineerden in toenemende mate het straatbeeld. De elite zag deze groeiende groep paupers als een grote bedreiging voor de stad. Niet alleen in Amsterdam, maar ook in andere steden van het land groeide het pauperprobleem. Een Nederlandse generaal, Johannes van den Bosch, bedacht met steun van koning Willem I een oplossing. In 1818 richtte hij de Maatschappij van Weldadigheid op met als doel om “de toestand van de lagere volksklasse en hun kinderen te verbeteren door hen arbeid, onderhoud en onderwijs te verschaffen.” Op de woeste, nog onbewoonde gronden van Drenthe bouwde hij een landbouwkolonie: Frederiksoord. Vanuit

het hele land konden paupers aangemeld worden voor een verblijf in deze proefkolonie. Ook Amsterdam maakte gretig gebruik van het aanbod van de Maatschappij om de zorg voor haar paupers over te nemen. Vijftien jaar later reisde ook Joannes af naar Frederiksoord. Wat was er gebeurd met de jonge schoenmaker? Misschien kon hij door de strakke regels van de gilden niet meer concurreren met de toenemende stroom van buitenlandse producten. Mogelijk was hij aan lagerwal geraakt toen niet alleen Neeltje, maar ook zijn tweede vrouw Geertruij al jong stierven. Zeker is dat Joannes na het overlijden van Geertruij achterbleef met acht kinderen. Misschien hoopte hij zijn jongste kinderen in Frederiksoord een betere toekomst te kunnen geven. Koloniekinderen konden al vanaf hun vijfde jaar naar school en de gezondheidszorg was nergens anders in het land zo goed geregeld. Het kan ook zijn dat hij simpelweg geen andere keus had en onder druk van het stadsbestuur naar Frederiksoord moest vertrekken. De reis zal zwaar geweest zijn. De meeste kolonisten uit Amsterdam reisden het eerste gedeelte per schip over de Zuiderzee. Ze reisden mee met de bergen afval die eveneens naar de koloniën werden vervoerd om de landbouwgrond mee te bemesten. Per trek-schuit konden ze verder reizen in de richting van Steenwijk. Van daaruit konden ze naar Frederiksoord lopen. Ook Joannes kwam te voet bij de Proefkolonie aan, samen met zijn derde vrouw Elizabeth, zijn zoon Petrus van veertien jaar, zijn zoon Willem van negen jaar en zijn dochter Geertrui van vijf jaar. Een volwassen zoon reisde zelfstandig naar de kolonie. Ze kregen een met riet gedekte stenen hoeve toegewezen met wat huisraad, een koe en een paar schapen. Voor iedereen lag er een set koloniale kleding klaar. Joannes kon aan het werk als landarbeider en Elizabeth vermoedelijk als spinster of als naaister. Het loon werd uitbetaald in koloniegeld om te voorkomen dat alles opgemaakt zou worden

aan sterke drank. Het werk op het land was zwaar en er bleven tegenslagen komen in het leven van Joannes. Een paar maanden na aankomst in Frederiksoord overleed zoontje Willem en drie jaar later stierf ook Elizabeth. Johannes verliet de kolonie niet. Eenmaal binnen was er voor meeste kolonisten ook geen weg meer terug. Het was verboden om de kolonie te verlaten zonder de gemaakte startschuld van 1700,00 gulden terug te betalen en dat lukte de meeste kolonisten nooit. Joannes kreeg een relatie met de veel jongere Fokje Ekhart. Zij kende al een lange geschiedenis binnen de Maatschappij van Weldadigheid. Als elfjarig meisje kwam ze samen met haar ouders terecht in de strafkolonie in Veenhuizen. Het gezin werd doorgeplaatst naar de vrije kolonie in Frederiksoord, waar Fokje op zestienjarige leeftijd zwanger raakte. Na een heropvoedingstraject in De Ommerschans keerde ze terug naar Frederiksoord. In de Hervormde Kerk van Vledder trouwde ze met Joannes. Ze kregen samen nog vijf kinderen en bleven de rest van hun leven in de kolonie wonen. Hun oudste zoon Carel is de overgrootvader van mijn vader.

Toen Carel opgroeide zaten er al behoorlijk wat barsten in het idealistische plan van Johannes van den Bosch. Het imago van de Maatschappij had een flinke deuk opgelopen toen weeskinderen uit de steden in de onvrije kolonie in Veenhuizen werden geplaatst. Ook financieel ging het de Maatschappij niet voor de wind. De onvruchtbare grond bracht minder geld op dan verwacht en het werk op het land was voor veel kolonisten te zwaar. Ook bleek het moeilijker dan verwacht om de kolonisten naar behoren te disciplineren. De regels werden alsmaar strakker en onder de kolonisten nam de ontevredenheid toe. Steeds meer kolonisten liepen weg zonder hun startschuld terug te betalen. De meeste weglopers bouwden in de nacht een eenvoudige hut van turf en heideplaggen in het veld. Er bestond een ongeschreven regel dat